

Digitales Brandenburg

hosted by **Universitätsbibliothek Potsdam**

[Ḥamishah Ḥumshe Torah]

‘im targum Onkelos, u-ferushe Rashi u-ve’ur ye-targum Ashkenazi

Sefer Devarim

Premsla, Yitṣḥaq Itsaḥ ben Tsevi Hirsh

Ofenbakh, 569 [1808 oder 1809]

כג

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-10244

נֶפֶשׁ בֶּן הַדָּבָר הַזֶּה: כו כי
 בְּשֹׁדָה מִצָּאָה צִעֲקָה הַנֶּעֱרָר
 הַמֵּאֲרָשָׁה וְאִין מוֹשִׁיעַ לָהּ: ס
 כח כִּי־יִמָּצֵא אִישׁ נֶעֱרָר בְּתוֹלָה
 אֲשֶׁר לֹא־אֲרָשָׁה וּתְפִשָׁה וּשְׂכָב
 תַּעֲמִיה וְנִמְצָאוּ: כט וְנָתַן הָאִישׁ
 הַשֹּׁכֵב עִמָּה לְאָבִי הַנֶּעֱרָר
 חֲמִשִּׁים כֶּסֶף וְלֹדֶתֶיהָ לְאִשָּׁה
 תַּחַת אֲשֶׁר עָנָה לְאִיּוֹבֵל שְׁלָחָהּ
 כָּל־יָמָיו: ס כג א לְאִיִּקָּה
 אִישׁ אֶת־אִשְׁתּוֹ אֲבִיו וְלֹא יִגְלָהּ

וְאִיזוּ דְיוֹעֵזוּ אוֹיֵךְ: (כו) ער
 טראָף וְאִיזוּ דְעַם פֿעלדע
 אָן: דִּיא פֿערלאַבטע יונגפֿער
 קאָן וואָהל גערופֿען האַבען,
 אָהנע דאָס אִיהר יעמאַנד צו
 הילפֿע קאָטמען קאָנטע:
 (כח) ווען יעמאַנד אִיין יונג
 פֿרײַאַר יכעז מאַדלען, דאָז
 נִיכט פֿערלאַבט אִיזט אַן־
 טריפֿט, ערגרייפֿט אונד בע־
 שלאַפֿט: אונד זיא ווערדען
 בעטראַפֿען: (כט) זאָ וואָלל
 דער מאַן, דער דאָז מאַדלען
 בעשלאַפֿען, אִיהרעם פֿאַטער
 פֿונפֿציג שקל וילבער געבען:
 אונד זיא וואָלל זיינע פֿרויא
 זיין, ווייל ער זיא געשוואַכט
 דאָט: ער וואָלל זיא זיין
 לעכענלאַנג נִיכט פֿערשטאַסן
 קאָנגען: (ס) ניאמאַנד וואָלל זיינע פֿאַטער פֿרויא היראַטען:

תרגום אונקלוס

רש"י

נֶפֶשׁ בֶּן פִּתְגָמָא דְרִין: (כו) ארי
 בְּחַקְלָא אֲשֶׁכְחָה צֹחָא עוֹלָמְתָא
 דְּמֵאֲרָסָה וְלִית דְּפְרִיק לָהּ: (כח) ארי
 יִשְׁכַּח גְּבֵר עוֹלָמְתָא בְּתוֹלְתָא דִּי לֹא
 טֵאָרְסָא וְיַחֲרַנָּה וְיִשְׁכּוּב עִמָּה וְיִשְׁתַּכְחִין: (כט) וְיִתֵּן גְּבֵרָא דְשֹׁכֵב עִמָּה
 לְאִבּוּתָא דְעוֹלָמְתָא חֲמִשִּׁין סָלְעִין דְּכֶסֶף וְלִיהָ תְּהִי לְאִתְּהָ חֲלָף דִּי עָנָה
 לִית־לִיהָ דְּשִׁוּ לְמִפְטָרָהּ כָּל יוֹמֵיהָ:
 כג (ס) לֹא יִסַּב גְּבֵר יָת אִתְּתָא אֲבִיהָ וְלֹא יִגְלִי:

בג (א) לא יקח אִין לו נה לקוסין ואִין
 קדושין תופסין נִי: ולא יגלה כנף
 אביו אומרת יבם של אביו הראויה לאביו
 והרי כבר התגר עליה משום ערות אחי אביך
 אלא
 טארסא ויחרנה וישכוב עמה וישתכחין:
 לאביותא דעולמותא חמשים סלעין דכסף וליה תהי לאיתיה חלף די ענה
 לית־ליה דשיו למפטרה כל יומיה:
 כג (ס) לא יסב גבר ית אתת אביו ולא יגלי:

באור

כי אנוסה היא ובחזקה בא ועמד עליה כאדם העומד על חבירו להרעו (רש"י): ורצחו נפש,
 שהרגו: (כו) צעקה, יתכן שצעקה, או טעמו אס צעקה אִין מושיע לה, ולא ידעתי בדון
 הצעקה אס האיכו נערה שהחזיק בה האיס והיא כלחמת בזבכל כמה ונוכה ולוחות בגדיו או
 בשערותיו להמלט ממוט ולא ידעה לגעוק למה תסקל? אלא הצעקה בכוונה לדון בה מן הסתם,
 בעיר מפתיה ובסדה אנוסה, ואולם בדרך כלל אס יש לה מושיעים בין בעיר בין בסדה חייבת,
 אִין לה מושיעים בין בעיר בין בסדה פטורה (מודברי הרמב"ן): (כח) וחפשה, באטסה
 הכתוב מדבר: (כט) לאבי הגערה חמשים כסף, כעבור מוהר הבתולות, ומכאן יש ספק
 שמוהר הבתולות הוא חמשים כסף:
 כג (א) אשח אביו, אנוסת אביו: ולא יגלה כנף אביו, על דעת רבותינו בשומרת
 יבם של אביו הכתוב מדבר, ויתכן שהוא דרך כלל על אלמנת או גרושת אביו בין שהיא

כי תצא כג

תרגום אנלכנוי קט

בְּנֵי אֲבוֹתָיִם : ס לֹא יִבְא
 פְּצוּעֵי דַכָּה וּכְרוּתֵי שִׁפְכָה
 בְּקֶהֱל יְהוָה : ס לֹא יִבְא
 מִמִּזְרַח בְּקֶהֱל יְהוָה גַּם דֹּר
 עֲשִׂירֵי לֹא יִבְא לֹו בְּקֶהֱל
 יְהוָה : ס לֹא יִבְא עֲמוּנֵי
 וּמִזְאֵבֵי בְּקֶהֱל יְהוָה גַּם דֹּר
 עֲשִׂירֵי לֹא יִבְא לְהֵם בְּקֶהֱל
 יְהוָה

אונד וייגעו לאטערו דעקע
 אויפֿדעקען (דיא עהרערביֿ
 טינקייט געגען וייגען פֿאטער
 פֿערלעטצען): (כ) ווער צערֿ
 ריבנע אָדער אויגעשניטנע
 האָרען האַט, זאָלל ניכט אין
 דיֿא געמיינע דעו עוויגען
 קאָממען: (ג) זיין שאַנדֿ
 פֿלעק (דער אין עהעכרוך
 אָדער בלוטשאַנדע ערצייגט
 וואָרדען) זאָלל ניכט אין דיֿא
 געמיינע דעו עוויגען קאָמֿ
 מען: זעלבוט נאָך דעם צעהניֿ
 טען גלידע זאָלל ער ניכט אין
 דיֿא געמיינע דעו עוויגען

קאָממען קאָננען: (ד) קיין עמוני אונד מואבי זאָלל אין דיֿא געמיינע דעו עוויגען קאָמֿ
 מען זעלבוט נאָך דעם צעהנטען גלידע זאָלל ניממערמעהר יעמאָנד פֿאָן איהגען
 אין דיֿא געמיינע

דעו

תרגום אונקלוס

רש"י

בְּנֵי אֲבוֹתָיִם : (כ) לֹא יִדְבִי רַפְסִיקָ
 וְדִטְחַבֵּל לְמַעַל בְּקֶהֱלֵא דִיִּי : (ג) לֹא־
 יִדְבִי טַטְוֵאָא לְמַעַל בְּקֶהֱלֵא דִיִּי אָף
 דְּרֵא עֲשִׂירֵאָה לֹא יִדְבִי לִיָּה לְמַעַל־
 בְּקֶהֱלֵא דִיִּי : (ד) לֹא יִדְבִי פֿון עֲמוּנֵאֵי
 וּמִזְאֵבֵאֵי לְמַעַל־בְּקֶהֱלֵא דִיִּי אָף דְּרֵא
 עֲשִׂירֵאָה לֹא יִדְבִי לְהוּן לְמַעַל בְּקֶהֱלֵא

אלא לעבור על זו בשט לאין ולסמוך לה לא
 יבא ממזר ללמד שאין ממזר לא מחייבי כריתות
 וק"ו מחייבי מיתו בית דין שאין בעריות מיתות
 בית דין שאין בה כרת: (ב) פצוע דכא
 שנפגעו או נדכאו בניס שלו: וכרות שפכה
 שנכרת הגיד ושוב אינו יורה קילוח זרע אלא
 שופך ושותת ואינו מוליד: (ג) לא יבא ממזר
 בקהל ה' לא יבא ישראלית: (ד) לא יבא

דיי

באור

אשתו או אטוסתו או שבויתו או יבמתו ואחר שאינו פירש כנפיו עליה, כמו שנאמר ופרשת
 כנפיך על אחתך (רות ג' ט'), אסור לבנו לגלות כנפיו ולבוא אליה ואף אם לא בדרך אישות:
 (ב) פצוע דכה, שנפגעו או נדכאו בניס שלו (יבמות ע"ז): וכרות שפכה, שנכרת הגיד
 שלו: ושליה איברים הם, שבהם הזכר מוליד, בגיד ובגניבים ובשבילים, שבהם הזרע
 מתבטל, והם הנקראים חוטי בינים, ומכיון שנפגע אחד משליה הללו, או נכרת או נדוך,
 טוב אינו מוליד: בקהל ה', לישראל בת ישראל: וחז"ל אמרו שלא נאסר כי אם הסרים בידי
 אדם: וכתב בספר החניך, משרשי המנהג הזאת להרשיקנו לנלתי הפסד כלי הזרע באוס
 נד, כידוע במלכים שמסרמים הזכרים למותם שומרים לכאס: ויש מן הזכרים הפחותים
 שרונים בדבר, כדי לזכות את אולתן המלך ולהרויח משון, ואנחנו עם קדוש בדעתנו כי כל
 הסרים בידי אדם יפסל מהתקבר עוד עם בת ישראל ומלשנת בית או דרך אישות, נרשיק
 הענין וכמאם אותו: ועם טענה זו נמאש טעם בחלוק האסור, בין נפסד בידי אדם לנפסד
 בידי שמים עכ"ל: (ג) ממזר, שם לאיש ממזר מאתיו ויודעיו שלא יודע מאין בא כלשון וישב
 ממזר באשדוד והכרתי נאון וגו' (זכרי' ט' ו'), יאמר שלא ישב באשדוד וולתו איש נכרי וזר
 שיעבור

דעו עוויגען קאממען :
 (ה) ווייל ויא אייך ניכט צופאָר
 געקאָממען זינד מיט בראָד
 אונד וואַסער , אויף דעם
 וועגע , אַלז איהר אויז מצרים
 גינגט : אונד ווייל ער דען
 בלעם זאָהן בעור אויז פּחור
 אין ארם נהרים , ווידער דין
 געדונגען האָט , דין צו פֿער-
 פֿלוצען : (ו) אַבער דער עוויגע
 דין גאָטט וואָללעט דעם
 בלעם קיין געהאָר געבען ,
 אונד פֿערוואַנדעלטען דעסען
 פֿלוך אין ועגען : דען דער
 עוויגע דין גאָטט ליכט דין :
 (ז) דאַרום וואָללעט דוא
 ניאמאלו איהר

יְהוָה עַד-עוֹלָם : הַעַל-דָּבָר
 אֲשֶׁר לֹא-קִדְמוֹ אֶתְכֶם בַּלֶּחֶם
 וּבַמַּיִם בַּדֶּרֶךְ בְּצֵאתְכֶם
 מִמִּצְרַיִם וְאֲשֶׁר שָׂכַר עֲרִיד
 אֶת-בְּלַעַם בְּנֵי-בְעוֹר מִפְתּוֹר
 אֲרָם נְהָרִים קִלְקֵלָה : וְלֹא-
 אִבְחָה יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְשִׁמְעֵ אֵל-
 בְּלַעַם וַיִּהְפֹּךְ יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לָךְ
 אֶת-הַקִּלְלָה לְבִרְכָה כִּי אֶהְיֶה
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ : ז' לֹא-תִדְרֹשׁ

שרים

תרגום אונקלוס

רש"י

עמוכי • לא ישא ישראלית : (ה) על דבר •
 על העצה שיעשו אתכם להחטיאכם : בדרך •
 כשהייתם בערוף : (ו) לא תדרוש שלום •
 מכלל
 בלעם בר בעור כפתור ארם די ער פרת ללטייתך : (ז) ולא אבני יי אלהיך
 לקבלא טוד בלעם וחסד יי אלהיך לה ית לנשין קברון ארי רחמיה יי אלהיך :
 (ז) לא תתבע שלמהון

באור

שיעבור בו כי יכרית גאון פלשתיים ממנו • והנה הטולד לאיש מאשת אביו הוא ירחיק אותו ולא
 יודה בו לבשתו ולכלמתו מן המעשה הרע שעשה , גם אמו תשליכנו כלילה כענין האסופי הזכר
 בתלמוד , וכן כל העריות כדברי רבותינו בקדושין : ירושלמי , אמר ר' אבהו מהו ממזר ?
 מוכ זר • (הרמב"ן) , וכן תרגם המתרגם האשכנזי : (ה) על דבר אשר לא קרמו , מנינו
 אוכל בכסף תשכירני ואכלתי ומיס בכסף תתן לי ושתיתי כאשר עשו לי בני עשו היושנים בשעים
 והמואבים וגו' (לעיל ב' כ"ט ל') ? והנראה כי הכתוב הרחיק שני האחים האלה שהיו גמולי
 חסד מאברהם שהגיל אביהם ואמם מן המרוב והשני , ובזכותו שלחם השם מתוך ההפכה ,
 והיו חייבים לעשות טובה עם ישראל , והם עשו עמהם רעה , הא' שכר עליו בלעם בן בעור
 והם המואבים , והאחד (והוא עשו) לא קדם אותי בלחם ובמים , כמו שכתוב אתה עובר
 יהוים את גבול מואב את ער וקרבת ועל בני עמון (שם ב' י"ט ד') , והנה הכתוב הזהירם אל
 תכורם ואל תתגר בם , והם לא קדמו אותם כלל , כי היה הכתוב אומר כאשר עשו לי בני
 עשו והמואבים והעמוכים , אבל לא הזכיר עמון מפני שלא קדמו אותם , והנה עמון הרשיע
 צוה יותר מכולם , כי בני עשו והמואבים כאשר ידעו שהחירו ישראל שלא יתגרו בם הוציאו
 לחם ומים חון לגבולם , ועמון לא אבה לעשות כן , והעם לא קדשו שלא יבאו לקראתם
 בלחם ובמים כאשר עשו האחרים , ולכך הקדים הכתוב עמוכי והקדים להזכיר פשעו ע' ד אשר
 לא קדשו ואחרי כן הזכיר מואב וקטעו

ואשר

כי תצא כג

תרגום אשכנזי קי

שְׁלָמִים וְטַבְרָהִם בְּלִימִיךָ
לְעוֹלָם : ס רביעי ח לֹא תִתְעַב
אֲדָמִי כִי אֶחֱיָהּ הוּא לֹא תִתְעַב
בּוֹצְרֵי כִי־גַר הֵייתָ בְּאַרְצוֹ :
ט בָּנִים אֲשֶׁר־יִוָּלְדוּ לָהֶם דֹּר
שְׁלִישִׁי יָבֹא לָהֶם בְּקִרְוֹ
יְהוָה : ס י כִּי־תֵצֵא מִחֲנֵה
עַל־אִיבֶיךָ וְנִשְׁמַרְתָּ מִכָּל דְּבַר
רַע : יא כִּי־יְהִי בְךָ אִישׁ אֲשֶׁר

איהר גליק אונד וואהל צו בע-
פארדערן זוכען: דיין לעבען-
לאנג: (ס) דען אדמי זאללזט
דוא ניכט שייאן, דען ער איזט
דיין ברודער: דען מצרי
זאללזט דוא ניכט שייאן, דען
דוא ביזט איין פֿרעמדלינג אין
זיינעם לאַנדע געוועזען:
(ט) דיא קינדער דיא זיא אים
דריטטען גלירע צייגען: זאל-
לען אין דיא געמיינע דען
עוויגען קאממען קאנגען:
(י) ווען דוא אין איינעם
לאַגער ווידער דיא פֿינדע צו
פֿעלרע ציהעוט: זאָ מוסט
דוא דיך פֿאר זאללעם שאַר.

ליבען דריטען: (יא) ווען יעמאנד

דורך

תרגום אונקלוס

רשי

שְׁלָמִים וְטַבְרָהִים כְּלִי־וֹטֵף לְעָלָם :
(ס) לֹא תִרְחִיק אֶרְצוֹתָא אַרְי אֶחֱוָה
הוּא לֹא־תִרְחִיק טַצְרָאָה אַרְי הַר
הַיִּיתָא בְּאַרְעִיהּ : (ט) בְּנִין דִּיתִירְדוּן
לְהוֹן דְּרֵא תְלִיתָאָה דְּכִי לְהוֹן לְטַעַל
בְּקַהְלֵא דִּי : (י) אַרְי תְּפֹק מִשְׁרִיתָא
עַל בְּעָלֵי דְבִבְךָ וְתִסְתַּמַּר טַבַּל
טַדְעַם בִּישׁ : (יא) אַרְיִי הוּי קְדִיבְרֵי
לֹא
פִתְעָבו : (י) כִּי תֵבֵא מִחְנֵה וְגו' וְנִשְׁמַרְתָּ

מכלל שנאמר עמך ישב בקרבך יכול אף זה כן
תלמוד לומר לא תדרוש שלום: (ח) לא
תתעב אדומי לגמרי ואף על פי שראוי לך
לתעבו שיבא במרב לקראתך: לא תתעב
מזרי מכל וכל אעפ"י שזרקו זכוריהם ליאור
מה טעם שהיו לכס אכסניא בשעת הדחק
לפיכך בניס אשר יולדו להם דור שלישי וגו'
ושאר אומי מותרין מיד הא למדת שהמטיא
לאדם קשה לו מן ההורגו שההורגו הורגו
בעולם הזה והמטיא מוכיאו מן העולם הזה
ומן העולם הבא לפיכך אדום שקדמה במרב
לא תתעב וכן מזריים שבעווס ויא שהמטיאם
שהשטן מקטרג בשעת הסכנה: (יא) מקרה
לילה

באור

(ואשר שבר עליך) • (הרמב"ן): לקללך, ואם נהכך לא מדעת מואב או מדעתו עשה כן
רק ולא אנה ה' וגו' והספק וגו': (ז) לא תדרש שלום, אעפ"י שהם בני משפחתם ואזכירם
אברהם אהב את אביהם כאב, לא תהיו להם כאחים דורשי שלימם לפי שהפרו ברית אחיה
תמלה • (מדברי הרמב"ן): (ח) לא תתעב אדומי, מכל וכל אעפ"י שראוי לך לתעבו שיבא
במרב לקראתך (ומה טעם? כי חסיד הוא, וראוי לך למחול על סרחונו), וכן המזריים
אעפ"י שזרקו זכוריהם ליאור, ומה טעם? שהיו לכס אכסניא בשעת הדחק לפיכך אינם
אסורים אלא עד דור שלישי • (מדברי רש"י): (י) מחנה, זהו המחנה שיבא האויב ושם
הארון והוא מחנה קטן, ואיננו מחנה גדול, כי שם מחיכות עשויות, ובכח א המלחמה
הם קרובים סביבות הארון • (הראב"ע): דבר רע, כי הידוע ממנהגי המצות היוצאות
למלחמה

לא־יִהְיֶה מַהוֹר מִקָּרְהָ לַיְלָה
 וַיֵּצֵא אֶל־מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה לֹא
 יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה: יב וְהָיָה
 לַפְּנוֹת־עַרְבֵי יְרֵחַץ בַּמַּיִם וַיִּכְבַּא
 הַשֶּׁמֶשׁ יָבֹא אֶל־תּוֹךְ הַמַּחֲנֶה:
 יג וַיֵּד תִּהְיֶה לְךָ מַחֲוֵץ לַמַּחֲנֶה
 וַיֵּצֵאת שָׂמֹה חוּץ: יד וַיִּתֵּר תִּתְּיָה
 לְךָ עַל־אֹזְנֶךָ וְהִיָּדָה בְּשִׁבְתְּךָ
 חוּץ וַחֲפַרְתָּהּ בָּהּ וּשְׁבַת וּכְסִית
 אֶת־צִאתְךָ: טו כִּי יִהְיֶה אֱלֹהֶיךָ

מתהלך

אונד הערנאך צושאררען וואו פאן דיר גענאגען איוט: (טו) דען דער עוויגע וואנדעלט דיין גאטט

חורך נאכטליכען צופאלל אינריין ווארדען: זא מוס ער הינוי פאר דאז לאגר געהען, אונד ניכט ווידער היניין קאט מען: (יב) געגען אבענד זאלל ער זיך באדען: אונד ווען דיא זאנע אונטערגעהט, דארף ער ווידער אין דאז לאגער קאטמען: (יג) אויסען פאר דעם לאגער זאללזט דוא איינע געלעגענהייט האבען: דאהין דוא צור נאטטה געהען קאנט: (יד) אונד זאללזט געבען דיינער פעלדריסטונג: אויך איין שויפליין האבען: ווען דוא נון אויסערהאלב דען לאגער דרך זעטצען וויללזט, זאללזט דוא דאמיט גראבען,

תרגום אונקלוס

רשי

לא יהי דבי מקרי ביליא ויפוק
 למקרא למשריתא לא יעול לגו
 משריתא: (יב) ויהי למפני רמשא
 יסחי במיא וכמעל שמשא יעול לגו
 משריתא: (יג) ואתר מתקן יהי
 לך מקרא למשריתא ותפוק תקן
 לקרא: (יד) וספתא תהי לך על
 ונגד ויהי בשיתקך לקרא ותחפרקה

שכנתיה

התנוב התבסי ית מפקקך: (טו) ארי יי אלקך

באור

למחנה כי יאכלו כל תועבה, ויגזלו ויחמסו, ולא יתבואו אפילו בניאוף וכל נבלה, והישר
 בבני אדם נטעו יתלבש אכזריות וקמה כנאת מחנה על אויב, ועל כן הזהיר הכתוב וכשמרת
 מכל דבר רע, ועד הפשט היא הזהרה מכל הנאסר. (מודברי הרמב"ן): (יא) מקרה
 לילה, שינא ממנו שכבת זרע, ודבר הכתוב בהווה שפי' הרוב הוא בלילה: (יב) לפנות
 ערב, כאשר יתחיל הערב לפנות, והוא סוף להערב שמש: וכבא השמש, הוא ערב:
 (יג) ויד, כתרנומו אתר מתקן (גלעגנהייט), וכמוהו איש על ידו (במדבר כ' י"ז): מחוץ
 למחנה, מועט הנקיות והכריאות: (יד) ויחר, הוא כלי שופרין בו הקרקע ועשו כנורת
 ותך

לילה • דבר הכתוב בהווה: ויכא אל מחן
 למחנה • זו מכות עשה: לא יבא אל תוך
 המחנה • זו מכות לא תעשה ואסור ליכנס
 למחנה ליה וכל שקן למחנה שכינה:
 (יב) והיה לפנות ערב • סוף להערב שמש
 יעבול שחינו מהור בלא הערב שמש: (יג) ויד
 תהיה לך • כתרנומו כמו איש על ידו: מחן
 למחנה • סוף לעין: (יד) על אוניך • לבד
 משאר כלי תשמישך: אוניך • כמו כלי זיין:
 (טו) ולא יראה נך • הקב"ה ערות דבר:
 לא

בי תצא כג

תרגום אשכנזי קיא

מתהלך בקרב מחנה להצילך
ורתה איבך לפניך והיה
מחנה קדוש ולא יראה בך
ערות דבר ושב מאחריך : ס
טו לא תסגיר עבד אל-אדניו
אשר ינצל אליך מעם אדניו :
יז עמך ישב בקרבך במקום
אשר יבחר באחד שעריך
בטוב לו לא תוננו : ס יח לא
תהיה קדשה מבנות ישראל

וואנדעלט אין דיינעם לאגער ,
אום דיר הילפע צו ליווען ,
אונד דיינע פיינדע דיר אין
דיא דאגער צו ליפען ,
דארום מום דוין לאגער הייליג
געהאלטען ווערדען : דאמיט
ער ניכט עטווא אונאנשטאנ-
דיגען בייא דיר געוואהר
ווערדע , אונד פאן דיר אבי
געהע : (טו) דוה זאלל'ז
קיינען קנעכט זיינעם העררן
אויוליפערן : דער בייא דיר
פאר זיינעם העררן שוטן
זוכט : (יז) לאס איהן בייא דיר
וואהנען , אן וועלכעם ארטע
עו איהם געפאללט , אין
איינער דיינער שטאדטע ,
ווא עו איהם בעליבט : דוא

ז
ז

זאלל'ז איהן ניכט דריקען : (יח) אונטער דען טאכטערן ישראל'ז זאלל קיינע
אפענטליכע הורע :

תרגום אונקלוס

רש"י

שבתיה מהלכא בגז מישריתך
לשוכותך ולמטמר סנאך קדשך
ותהי מישריתך קדישא ולא יתחוו
בך עבירת פתגם ויתוב מישריתך טלאיטכא לה : (טו) לא תמסר עבד עטמין
ליודי רבועיה דישתוב לותך מורקדם רבועיה : (יז) עמך יתיב פינג באתרא
די יתרעי בחדא מורקדך בדייטכ ליה לא תוננויה : (יח) לא תהי אתתא
טבת ישראל רגבר עבד

באור

עד : על אונד , לכד מאר כלי תמויך כלי זיין , (רש"י) וכן תרגם אונקלוס ונתרגם
אשכנזי , זאל'ך אונד טוקף : וכסיה אח צאחך , כי כל דבר נראה לעיניו והיא ענוה יוניד
דמות גח'י בנפס . (ראב"ע ורמב"ן) : (טו) מחניך קדוש , ולכן תשמר מכל פעולה או דבר
משמית ומזיק שהם אס עין או טמא ולינס קדוש : ולא יראה , השם : ערוח רבר , על
דעתי סע ערוה טפל על הדבר הראוי לכבוד , והוא ענוה : מעתה ערות דבר , הא גלמי
הדבר הענוה הראוי להעליו : ושב מאחריך , הטעם שלא ילך לפניך כי כן כתוב .
(ראב"ע) : (טו) לא תסגיר עבד , בלכתם במלחמה יתכן שיכרח למחניהם עבד וליכנו ישראל :
מעם אדניו , גם הוא ליכנו ישראל , כי הוא בא לכבוד השם הנקרא על ישראל , ואם יסגירו
ישראל אדוניו הנה זה חטל השם (ראב"ע) : (יז) לא תוננו , לא תנערו ותקניטנו : (יח) לא
תהיה קדשה , אזהרה לב'ד שלא יניחו אחת עבדות ישראל להיות בפרשת דרכים כעניינס
על הדרך לומה או שתתקן לה קובה של זכות כמנהג ארצות זרים , יושבות על הפתח בתומים

וְלֹא־יְהִי־קֹדֶשׁ מִבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל׃
 יט לֹא־תָבִיא אֶתְנֶן זֹנָה וּמַחִיר
 כָּל־בֵּית יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְכָל־
 נְדָר כִּי תֹעֲבֹר יְהוָה אֱלֹהֶיךָ
 גַּם־שְׁנֵיהֶם׃ ס כ לֹא־תִשָּׂא
 לְאֶחֶיךָ נֶשֶׁךְ כֶּסֶף נֶשֶׁךְ אֶכְלָא
 נשך

אונד אונטער דען זאָהנען
 ישראל'ז קיין אָפּענטל'יכער
 הורער געדולדעט ווערדען׃
 (יט) קיינען הורענלאָהן נאָך
 הונדעגעלד זאָללזט דוא אין
 דאָז הויז דען עוויגען דיינען
 גאָטטען, אַלזאָיין געליבדע,
 ברינגען׃ דען ביי דען אַיזט
 דעם עוויגען דיינעם גאָטטע
 איין גרייאל׃ (כ) דוא זאָללזט
 פֿאַן דיינעם ברודער קיינע
 צינוע נערומען, ווערער אַן געלדע, נאָך פֿרוכט׃

תרגום אונקלוס

ר ש י

וְלֹא יִסָּב גִּבְרָא טַבְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶתְמָא
 אָטָא׃ (יט) לֹא־תַעֲלִי אַנְר וְגִיתָא
 וְחֹלְפֹו פִּקְבָא לְבֵית טַקְרָשָׁא דִּי
 אֱלֹהֵךָ לְכָל־נְרָא אַרִי טַרְחַק קְדָם־
 יי אֱלֹהֵךָ אַף תַּרְוִי הוּן׃ (כ) לֹא תַרְבִּי
 לְאֶחֶיךָ רַבִּית כֶּסֶף רַבִּית עֲבוּר
 רבית

מופקרת מקודשת ומזומנת לזנות׃ ולא יהיה
 קדש׃ מזומן למשכב זכור׃ ואונקלוס תרגם
 לא תהא אתתא מבנת ישראל לגבר עבדא שאף
 זו מופקרת לבעילת זנות היא מאחר שאין
 קדושין מופסין לו בה שה'י הוקשו לחמור
 שנאמר שבו לכם פה עם החמור עם הדומה
 לחמור ולא יסב גברא מבני ישראל אתתא אמה
 שאף הוא נעשה קדש על ידה שכל בעילותיו
 בעילות זנות שאין קדושין מופסין לו בה׃
 (יט) אתנן זונה. כתן לה טלה באמתכנה פסול
 להקרבה׃ ומחיר כלב׃ החליף שה בכלב׃
 סלת׃ (כ) לא תשיך׃ אזוהרה ללוה שלא יתן

גם שניהם׃ לרבות שנייהם כגון חטים ועשאן
 רבי' למטה ואח' כ אזוהרה למטה את כספך
 לא

באור

ובכנורות כענין שכתוב קחי כנור סובי עיר זונה נשכחה וגו' (ישעיה כ"ג ט"ז), וכן זהיר
 לב'ד על הקדשו ע"ד הפשט אפי' שיסבב עם הנשים בקובה אשר יעשה לו מזומנת לזנות או
 שיסב בעיני' על הדרך׃ (מדברי הרמב"ן)׃ (יט) אתנן, כמו מתן והאל"ף טסוף והטו"ן
 כפול כפ"א נאטופיה וכרי"ט סגריד, והטעם מה שלקחה הזונה שנתנו הזוכים אחריהם כי
 הוא אסור׃ ומחיר כלב, (דבר הכתוב תמורת הכלב), כי הוא דרך בזיון׃ (הראב"ע)׃
 וי"א כלב הוא כתי לזכר הנשכב׃ והיה בימים ההם מנהג עובדי ע"ז לקדש הזונית והזכרים
 הנשכבים לענביהם ולהביא אתנן תועבותיהם בבתי האלילים לנדר׃ והדבר מפורסם בספרי
 הימים שכן עשו אכשי ארץ מצרים וארץ כנען׃ גם שניהם, כבר פירשתי שהיא להאזינת שני
 דברים שזו גמור, וכאן השיה מחיר כלב לאתנן זונה והוא באמת תועבה גדולה כי כי נעשתה
 תועבת הזמה, אחר שה' יתעב גם שניהם׃ (כ) לא חשיך, יש הפרש בין תשך לתשיך,
 והטעם שלא תקבל מאחריך שיתן לך רבית, וגם הוא עובר על מצות רבית, והנה המלה
 יוצאה לשנים פעולים, ורבים אמרו כי תשיך כמו תשך ואין הפרש ביניהם, וכמו כן פעולים
 רבים במקרא׃ (הראב"ע), ולשון הרמב"ן גם זו מנהג מבוארת, יוסיף בבאן אזוהרה גם
 ללוה מה שאין כן לכל דיני ממוניות שאם רבה הוא לזון בנכסיו רשאי, אבל מפני רגילות
 החטא הזה זהיר בוגם ללוה ע"כ׃ והוא כמו שארז"ל (בפ' אחזה נשך), שהיא אזוהרה ללוה
 שלא יתן רבית, שלא יגרם למלוה להיו' טשך׃ ואזוהרה למלוה מאת כספך לא מתן לו כנשך
 (ויקרא)

כי תצא כג

תרגום אשכנזי קיב

נִשְׁךְ כָּל־דָּבָר אֲשֶׁר יִשְׁךְ :
כא לנכרי תשיך ולאחיך לא
תשיך למען יברכה יהוה
אלהיך בכל משלח ידך על
הארץ אשר אתה באשמה
לרשתה : ס כג כיתדר נדר
ליהוה אלהיך לא תאחר
לשלמו כידרש ידרשנו יהוה
אלהיך מעמך והיה בך חטא :

נאך זאנוטען איינע צינזע ,
דיא צום שארען גערויכט :
(כא) פאן איינעם אויולאג-
דער קאנוט דוא צינזע נעה-
מען , אכער ניכט פאן דיינעם
ברודער : דאמיט דער עוינגע
דיך , אין דעם לאנדע , דא היין
דוא קאטמוט , אום עז צו בע-
זיטצען , אין אללעם דיינעם
געווערבע זעננע : (כג) ווען
דוא דעם עוינגען דיינעם
גאטטע איין געליכדע טהווט ,
זא פערזיימע דיא צייט ניכט ,
זאלבען צו ענטריכטען : דען
דער עוינגע דוין גאטט פאר-
דערט עז פאן ביר , אונד עז

וכי

ווירד ביר צור וינדע גערעכנעט : ווען

תרגום אונקלוס

רש"י

רבית כל מדעם דמתרבי : (כא) לבר
עטמין תרבי ולאחוד לא תרבי כדיל
די יברכה יי אלהך בכל אושמות
ידך על ארעא דראת עליך קתמן למיתה : (כג) ארי תדור נדר קתם יי
אלהך לא תאחר לשלמותיה ארי סתבע יתבעניה יי אלהך טנה ויהי בך
חובא :

לא תתן לו בנאך : (כא) לנכרי תשיך . ולא
לאסיך לאו הנא מכלל עשה עשה לעבוד עליו
בשני לאוין ועשה : (כג) לא תאחר לשלמו .
שגה

באור

(ויקרא כ"ה ל"ז) : והנראה לי בארשי המורה הזאת , כי כבר הקדמנו פעמים רבות , שרצון
ומצן טמן התורה היה שלא נרצה בעסק ובסחורה ובמלאכות ההדר , אבל יעבוד איש את
אדמתו וישמור את זמנו , ויעשה מלאכת הבורך והתועלת בלבד , ולא ירבו להם כסף חרב ,
ויסתפקו כמה שחננס השם איש על סלקו ועל נורו : זה טעם השעטה והיובל : ומן הידוע
שהסוסר משחק רב , חף אס יתן רבית , יוכל להרוויח במעון שלוח מחכירו , ולא יגיע לזולתו
זיס היזק על ידי זה , אבל עובד האדמה או בעל המלאכה , או מי שעסקו וסחורתו מועטת ,
אס ינטרך לתת רבית , לא ירוויח כדו פרנסתו , אס לא יעלה על דמי פירותיו או מלאכתו
או סחורתיו , וזוה הוא מייקר השער , או יסיה סיי צער ועוני : ולכן הזהיר גם את הלוי
שאף אס ירצה להטק בנכסיו אינו ראוי , שסושו להויק אחרים ע"י כך , חזו טעם למען
יברכה ה' על הארץ אשר אתה בא עמה לרשתה : ומה שאמר לנכרי תשיך , הוא לעם נכרי
זהם סוחרים בארץ , לאסוף הון ולהתעשר ע"י סחורות רבות , ויכול אתה ליקח ממנו רבית ,
כערך הסחורה שהוא עושה במעוק : כי אין הרבית כאשר מנד השכל , אבל יש בו מן הראוי
לבעלי הסחורה : ורע"ס כתב שגם זה מורה על הלוי , שאס התנה יתן לו הרבית , ואי יעבוד :
(כג) כי ררש ידרשנו , משל ככני אדם שיקבא מה שגדרת * (הראב"ע) : (כד) מוצא
שפחך

תרגום אשכנזי

כי חצא כג

כג וכי תחדל לנדור לא יהיה
בך חטא: כי מוצאת שפתך
תשמר ועשית כאלו נדרת
ליהוה אלהיך נדבה אשר
ידברת בפיה: ס חמושי כה כי
חבא בכרם רעה ואתה לית
ענבים כנפשה שבעה ואר
כליה לא תתן: ס ט כי חבא
בקמת רעה וקטפת מלילת
בידה וחרמש לא תניף על

(כג) ווען דוא דאז געלאָבען
אונטערלאָסענט: טהוט דוא
קיינע זינדע: (כד) וואָז אָבער
איין מאל אויך דיינען ליפּפען
גענאָנגען, מוסט דוא זאָרג
פאַר טיג בעאָכטען: זאָ
וויא דוא דעם עוויגען דיינעם
גאָטטע פֿרייאַווילליג אָן
געלאָבט, נעמליך מיט דעם
מונדע אויגעשפּראַכן האָנט:
(כה) ווען דוא זיין דיינען
גאָטטען וויינבערג קאָממט,
זאָ קאָנט דוא טרויבען עסען,
זאָפֿיל דוא וויללוט, ביז דוא
זאָטט האָבענט: אָבער זיין
דיין געפֿאָס מוסט דוא ניכט
טהון: (כו) ווען דוא אין דיינען
גאָטטען זאָטפֿעלד קאָממט,
זאָ קאָנט דוא מיט דער האַנד

קטת
דארפֿט אָערען אַברופֿען: אָבער דוא זיכעל דארפֿט

תרגום אונקלוס

ר ש י

(כג) וארי תתנע מלטרד לא יהי בך
חזקא: (כד) אפקות שפותה תטר
ותעבד כמא דידהדרתא קדמי
אלהה נדבתא די מלילתא בפיהך:
(כה) ארי תתגר בכרמא דחקרה ותיכול
ענביו כנפשה שבעה ולתת לא תתן:
(כו) ארי תתגר בקטמת דחקרה
בידה וטגלא לא תרים על קטתא

שליש רגלים ולמדוהו רבותיו מן המקרא:
(כד) מונא שפתיך תשמור: ליתן עשה על
לא תעשה: (כה) כי תבא בכרם רעך
בפועל הכתוב מדבר: ואל כלך לא תתן
מכאן שלא דברה תורה אלא בשעת הנכיר
בזמן שאתה ניתן לכליו של בעל הבית אבל אם
בא לעדור ולקשקש אינו אוכל: כנפשה
כמה שתרצה: שבעה: ולא אכילה נסה:
(כו) כי תבא בקמת רעך: אף זו בפועל
הכתוב מדבר:

דחברך

באור

שפתיך, אין ראוי לאדם לנהל את פיו ולהוציא דבר משפתיו, טרם יתבונן ויחקור בלבו את
תכלית הדבור הסוף הטוב יהיה אם יע? והיו א"כ כל דבר שפתיים סוף הענה והמחשבה
הנכונה: והנה נבא למשל לשנות ענתו ומחשבתו הנכונה בלי טעם וסבה, לכן תשמור
ועשית, וכן טעם אשר דברת בפיה: (כה) כי חבא בכרם רעך, לנטור, מותר שאתכל
חמושי (הראב"ע), והוא ע"פ מה שדרשו רבותינו ז"ל בפועל הכתוב מדבר: שבעה, עד שבעה:
כלך, כמו עדיך: (כו) וקטפת, כמו את ראש יניקותיו קטף (יחזקאל י"ד), וענינו
כריתת הכד בדיק (אנפליקון): מלילת, ידועות מהמקום, והטעם ראשי השכלים שנתבטלו
בל כרסן הכתוים לפול מהר כענין וכלאש שגולת ימנו: וחרמש, מגל: לא תניף, לפי
דעת

כי תצא כג כד

קַמַת רַעַךְ : ס כד א כִּי יִקַּח
אִישׁ אִשָּׁה וּבַעֲלָהּ וְהָיָה אִם-
לֹא תִמְצָא-הֶן בְּעֵינָיו כִּי-מִצָּא
בְּהַעֲרוֹת דָּבָר וְכָתַב לָהּ סֵפֶר
כְּרִיתָתָהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ
מִבֵּיתוֹ : ב וַיֵּצֵאָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה
וְהָיְתָה לְאִישׁ-אַחֵר : ג וְשָׂנְאָה
הָאִישׁ הָאֲחֵרוֹן וְכָתַב לָהּ סֵפֶר
כְּרִיתָתָהּ וְנָתַן בְּיָדָהּ וְשִׁלְחָהּ
מִבֵּיתוֹ אִם כִּי יָמוּת הָאִישׁ
הָאֲחֵרוֹן

תרגום אשכנזי קיג

דארפוט דוא ניכט אן דיינען
נאכטען זאט בריינגען :
כד (א) ווען יעמאנד איינע
פרווא ניממט אונד
עהליכט : זיא פערליהרט
אבער נאכהער ויינע גונט ,
אינדעם ער עטווא שאנד-
ליכען אן איהר ווארגענאם-
מען , ער שרייבט איהר איינען
שיידעברייף גיבט איהן איהר
אין דיא האנד אונד לאסט זיא
אויז ויינעם הויזע : (ב) זיא
פערלאסט ויין הויז : געהט הין
אונד ווירד איינען אנדערן
פרווא : (ג) דויער צווייאטע
מאן ווירד איהר אויך גראם :
שרייבט איהר איינען שידע-
ברייף , גיבט זאלכען איהר אין
דיא האנד , אונד לאסט זיא אויז ויינעם הויזע : אדער דער צווייאטע מאן שטירבט ,
דער

תרגום אונקלוס

דחכרה :
כד (א) ארייסב גבר אתתא
ויבעלנה ויהי אםלא
תשבחדתמין בעיניהו ארי אשבת
כה עבירת פתגם ויקתוב לה גט
פטורין ויהי בידה ויפטרינה
מביתה : (ב) ותפוק מביתה ותקד ותהי לגבר אחרון : (ג) וישננה גברא
בתראה ויקתוב לה גט פטורין ותן בידה ויפטרינה מביתה או ארי ימות גברא
בתראה

רש"י

כד (א) כי מצא בה עדות דברי משה
עליו לגרסה שלא תמצא הן בעיניו :
(ב) אם מצא שלא תמצא הן בעיניו : (ב) לאיש
אחר אין זה הן זוגו של ראשון הוא הוכיח
רעה מתוך ביתו מה הכניסה : (ג) ושנאה
האיש האחרון הכתוב מכאן שסופו לשנאתו
ואם לאו קושרתו שאלו כי ימות : (ד) אחר
אשר
(א) וישננה גברא
(ב) ותפוק מביתה ותקד ותהי לגבר אחרון : (ג) וישננה גברא
בתראה

באור

דעת רבותינו ז"ל שאף כאן בפועל מדבר , יתכן שהוא רק דרך משל כלומר שלא תקח לפרש
כי אם שכלים מעטים כדרך הקיטף , לא כדרך הקוכר :
כד (א) אם לא תמצא הן בעיניו , עוד : כי מצא וכו' , כנראה מדברי הראשונים
שנספכו היה כתוב ומצא מה , כי בחבורו שלפנינו מצינו ומצא בה ואומר מה לבנו ,
ולא יוכל לגלות כי אין לו עדים , וכמעט או מצא בה כמו מוכה חבו ואינו ע"כ : עדות דבר ,
דבר מנוכח ומשום , ועל דרך הפשט לא על דבר ומה בלבד כאמר לא על כל דבר מניחה שעב
ידו לא תמצא עוד הן בעיניו : ספר כרוחה , הכורת בינו לבינה , ומכאן כל זכות שיש לו
על נופה , ויש לה על נופו : (ב) ויצאה מביהו , שלא תשוב עוד שם וכדע הדבר שילח
מביהו